

Gyanúink éledezőben

ALMÁSY ALADÁR ÉS SZEMETHY IMRE MŰVÉSZETÉRŐL

Befogadói gyanúink éledezőben lehetnek 2014 őszén: a két, napjainkban már a hetvenedik életéve felé ballagó alkotó, Almásy Aladár és Szemethy Imre közös kiállítása a határozott, együttes fellépési szándékokon túl sem a véletlenek műve volt. A gyökerek után kutatva a múlt század hetvenes éveinek derekáig kellett visszapillantnunk: a két művész ekkor kezdte meg munkásságát. Mindketten ekkor rendezték meg a modern magyar grafika aranykorának egyik utolsó nagy fejezetét írva első kiállításukat, majd nyerték el – számos más elismerés mellett – a nyolcvanas évek közepén a miskolci grafikai biennálé nagydíját, majd jelentkeztek 1995-ben közös kiállítással a budapesti Vigadó Galériában. Rokon szellemű, valójában egzakt módon megragadhatatlan művészetük összefűző jegye lehetne akár Almásy Aladár botrányt keltő – értsd ezen: a korabeli, a szocialista művészetpolitikában botrányt keltő –, egy 1978-as katalógusban közreadott alkotói hitvallása is: „Létezésem egyedülálló vizuális formavilág, belső érzelmeknek meghatározója. Ez egy soha el nem kötelezett, tiszta, kimeríthetetlen világkép.” Ez a rendkívül érzékeny, rézkarcokba, mezzotintókba és aquatintákba, litográfiákba, tus- és ceruzarajzokba foglalt, szorosan egymás mellett kibontakozó, de egyedülálló, el nem kötelezett, tiszta világképre alapozott grafikai univerzum aztán – korábban Almásy Aladárnál és kissé később Szemethy Imrénél is – fokozatosan a festészet felé sodródott. A grafikai munkák sorát csaknem véglegesen lezárva a két művész ebben az ágazatban teremtette meg az életmű másik műbázisát. Természetesen nem szokványos vagy a közelmúlt évtizedeinek gyorsan változó festészeti áramlataival és tiszta festészeti technikákkal jellemezhető piktúra Almásy Aladáré és Szemethy Imréé: mint grafikai világuk, ez is különálló, független és sajátos, nehezen leírható, és csak nagy fenntartásokkal kategorizálható: emlékekből, emlékfoszlányokból álmokképekké és absztrakciókká rendeződő vagy szakadozó.

A budapesti Artézi Galériában rendezett tárlat két, a közelmúltban született alkotásokból szerveződő műegyüttese stilisztikai szempontból nem kapcsolódott közvetlenül egymáshoz, az azonos művészi attitűd, az ekvivalens alkotói szemlélet azonban szoros összefűző jegyként funkcionált. A művészeti kézikönyvek Szemethy Imre alkotói világát jellemezvén abszurd-ironikus látásmódról, szürrealisztikus, mágikus realista tükröztetésről értekeznek, és Almásy Aladárnál is a látomásosságot, egyfajta misztikus lélektani szimbolizmust, továbbá expresszív és romantikus hevületeket jelölnek meg a legfőbb jellemzőkként. Nem könnyű e művészet-történeti kulcsokkal sem feltörni a két művész képeinek kódjait. Almásy Aladár esetében az interpretátorok rendszerint a képcímekre hivatkoznak, amelyek már önmagukban is szórakoztató olvasmányok, a felettük való elmélkedéssel és csodálkozással el lehet odáznai a képértelmezés nehéz és fáradságos munkáját. Most is

erre csábított mások mellett a *Gróf Széchenyi István a Lánchíd kövéből oxigént kiszorító magatartást tanúsított* cím. Ezúttal azonban, nem engedve a csábításnak, azt regisztráltuk, hogy ezeken a kompozíciókon a festői és grafikai elemek, a színes foltok és a fekete vonalak talányos együttjátszásában, a konkrét és az elvont motívumok szintézisében történelmi alakok – mint Kossuth Lajos és Széchenyi István – bukkannak fel, vagy egy-egy köznap, füzesabonyi Kossuth-rajongó tűnik elénk, akinek az Almásy-mitológia által determinált, bibliai vonatkozásokat idéző filiszteusi szekere van: megjelenítésükkel úgy röpíti a művész a szemlélőt egy letűnt, XIX. századi közegbe, hogy egyszersmind különös, misztikus érzeteket keltő fantáziavilágban is járunk. Az elomló, egymásba olvadó, a pillanatnyiség varázslatát hordozó, nagyvonalúan a papírvívekre rögzített akvarell foltok közé hallatlan finom, aprólékosan kidolgozott, szálkás rajzi motívumok illeszkednek, mint a füzesabonyi rajongó filiszteusi szekere is, amelynek szerkezeti felépítése és gördülőképessége maga a megtestesült talány.

Az emlékek, az emlék- és álomszerűség Szemethy Imre képsorozatának ezúttal is meghatározó tényezője volt: egy gyermekkori élményből, az egykori olvasmányokból és könyvekből építkezik a tizenegy akrillal festett táblából álló *Fonetikus képregény* című képegyüttes. Ha majd száz év múltán vizsgálni kezdi egy művészettörténész Szemethy Imre ezen képsorozatát, és nem lesz, aki elmondja a sorozat keletkezéstörténetét – mármint hogy milyen meghatározó élmény volt gyermekkorában egy betegségből lábadozva a művész számára az orosz Bazsov és Vitalij Bianki mesegyűjteménye, illetve a madarak világát tárgyaló könyve –, akkor bizonyára nagyon nagy tévutakra téved majd az értelmezések során. A legtöbbszörsebb ikonográfiai kutatás sem tárhatja majd fel, hogy a *Fonetikus képregény* motívumhasználatában és formarendjében kiváló orosz írók szövegeinek és orosz képzőművészek illusztrációinak emlékfoszlányai munkálnak, amelyhez fontos keretet ad a múlt század ún. ötvenes éveinek szelleme és stílusa, tipográfiája és nyomtatott képkultúrája. E Szemethy-műveken meglehetősen redukált szerepe van a színeknek: egy-egy határozott, négyzetes alakzatba foglalt folt teremt egy séges háttérrel a képi történéseknek és jeleneteknek, amelyek fekete, a képfelületen vagy inkább a behatárolatlan képtérben elszórt motívumokból szervezett kompozíciókként tárulnak elénk. Az árnyképekkel, a barlangrajzokkal, az absztrakt képregényekkel (ha van ilyen), az álomkivetítődésekkel vagy lenyomatokkal párhuzamba állítható sötét, a vonalasság és a foltosság – végső soron a rajz és a festészet – határvonalán egyensúlyozó fekete formák – ugyanúgy, ahogy Almásy Aladár művein is – asszociatív íveiket a sejtészerű konkrétumok és az elvonatkoztatások szabad formarendje közé feszítik ki: töredékesek, csonkák, deformáltak, s utalásaikban a véletlenszerűségek és a határozottságok, a tudatos képalkító szándékok és az ösztönös festői kiírások egyenrangú szerepet kapnak. Talán alakok, talán tárgyak, talán organikus elemek, vagy egyszerűen absztrakciók megtestesülései e motívumok, amelyek kiterülnek valamilyen síkon, vagy amelyek bizonytalanul lebegnek valamilyen térben, vagy egymás mellé kerülnek, egymás mellett, egymástól függetlenül léteznek, vagy egymással valamiféle viszonyokat indukálva, valamilyen furcsa, kaotikus rendbe foglalva egzisztálnak.

A két művész tárlatán rezignáltan beláthattuk, hogy Almásy Aladár és Szemethy Imre egykori grafikus-, mai festőművészek új kollekciója esetében a befogadói, értelmezői lehetőségeink kissé korlátozottak: megközelíthettük műveiket egzakt módon, az anyag és a technika leírásával, s kissé bizonytalanabban a formateremtés, az előadásmód, a stílus aspektusait taglalva, majd kissé ingoványosabb területekre tévedve a művészi világképet, a szemléletet, a valóságra adott reflexiókat kutatva, de a művek teljes körű tartalmi- és jelentésvilágát (közkeletű szóval: üzenetét) faggatva elveszték a biztos vagy biztosnak vélt tám- és tájékozódási pontjaink, végképp elbizonytalanodtunk, elveszettnek éreztük magunkat az emóciók bő áradásában. Almásy Aladár és Szemethy Imre egykori grafikus-, mai festőművészek új kollekciója esetében lehetőségeink mégiscsak korlátlanokká tágultak: csak el kellett merülnünk műveik fantasztikus közegeiben, csak képzeletben kellett lép-nünk ezekbe a képekbe, és akkor ott hirtelen egyértelművé, világossá vált minden: a megmagyarázhatatlan is.

WEHNER TIBOR

